

DAGA YÊ

TUDAGA

TOUBOU

TÛ

Tibesti

Gagala yê Daga yê

Poésie et Contes

شعر و حکایات

Recueilli par

Abdel-Salam Wahali Brahim

– Bardaï, 2017 –

Langue : Tudaga (Toubou) – parlé :

- au Tibesti au Tchad
- au Kowar au Niger
- au Fezzan et Koufra en Libye

لغة : تبو – منطوق :

- تيبستي في تشاد
- كوار في نيجر
- فزان في ليبيا

Traduction du titre :

Poésie et Contes

ترجمة العنوان :

شعر وحكايات

Genre : littérature traditionnelle

Edité par : Abdel-Salam Wahali Brahim

Histoires par : Hanie Allatchi Ardia
Sana Abdallah Leben

Illustré par : Ulrike « Adammi » Badstübner

Cette édition : 30 exemplaires (*juillet 2017*)

© 2017 Mosko Hanadii-ī (*Centre de Culture et Formation de Bardai*)

*Dîne numa gaburru –
Angal numa yoor !*

*Hoo nurã anna-ã četu,
Sôodi mûzii koo,
Mia guru bûso tohudu hidendi,
Guru gala su bosì.*

G A G A L A

◀ 1	Ka nurã	5
◀ 2	Tû	6
◀ 3	Bordo	7
◀ 4	Immi	8
◀ 5	Ada nurã	9
◀ 6	Tudo domma	10
◀ 7	Ai-ĩ	11
◀ 8	Dôun	12
◀ 9	Tûnni-ĩ	13
◀ 10	Ômuri tudi-ĩ	14

D a g a

◀ 1 ▶	Aũ mudi-ĩ	16
◀ 2 ▶	Wura ôguzuu-ã	18
◀ 3 ▶	Čaguna Čû-ã	23
◀ 4 ▶	Aũ čunumma	26
◀ 5 ▶	Dagi yire	27
◀ 6 ▶	Kandama tama njoob	29
◀ 7 ▶	Kasuguda čû môše-ã	30

G A G A L A

◀ 1 Ka nurã ▶

*Ka nurã, ka nurã, ka nurã.
Ka nurã tani muro,
Tani muro ka nurã.*

Tani daardoó, wuna čidaa ?

Tani huurdoó, wuna yuhui ?

Tani gaganurdoó, wuna
gagalčini ?

Tani hos-hidirdoó, wuna hos-yihidi ?

Tani gubia kenurdoó, wuna gubia keyini.

Tani Čad du tîyi, Lîbia du tîyi, Nîyer du tîyi, čîidi
Bordo dubal ka nuraã.

Ka nurã tani muro.

Tunda gunna yerturu hukaar ;

Mortidi wataar.

Ka ndurã morčundoo, kînjigi ndurã morči.

Karandaar ; kuna ndurã ha kara-hitaar.

Ka ndurã hukaar.

Mortidi wataar.

Arba Tudagaa-ã

Aa Ãã Bb Čč
Dd Ee Êê Gg
Hh Ii Îî Īī Kk
Ll Mm Nn Ńń
Nj nj Đđ Oo Ôô
Pp Rr Ss Šš Tt
Uu Úú Ūū Ww
Yy Zz

◀ 2 Tû ▶

Tû numo nurã, numo nurã.

Nuro busau dizibaa, kogodaa.

Nudaaru, budi nudaaru.

Kûnduri numaa yingaldu, anna larda gudadu lidu lanjuo.

Tû numo nurã, numo nurã.

Ême nuã ha lanu !

Wanakaa nuã ha lanu !

Ôroze du číkã yê yida číkã yê.

Yîe nuã sura-ã ha lanu !

Suburu tam, Dôun tam, Bûbu tam, Abuki tam.

Anna larda gudadu lidu sura tohidi.

Tû numo nurã, numo nurã.

Ada nuã ha lanu !

Kundudo yidao, saraã yidao, nînji yidao.

Busau numa lanu ! Ndûrto hunã šiša ;

amba du čĩĩ, ada nuã gunú.

Anna guda-ã ha mannu ambayi.

Tû numo nurã, numo nurã, numo nurã.

Numo nur ndohã, tani konnodo, budi konnodo.

Lardu gudia tîyuwo mannu nuro hi tuduņosi.

Yî lardu gudii ko di tooroo mannu, yî numa ha yadidini.

Nudaaru, budi nudaaru.

Ôrdi numa čidĩ du Alla njuhuk.

Nudaaru, nuro mosko ôlugoo,

nuro hêdegi ôlugoo.

◀ 3 Bordo ▶

*Bordo, Bordo,
Bordo,
Bordo numo nurã,
numo nurã.*

Nuro busau dizibaa,
dubal Tuda.

Busau numa ha, ohona nurã su čîkã tani budi
konnodo.

Busau numa ha su hanuru tîyĩ, tani budi konnodo,
lerdo.

Bordo, Bordo, Bordo, numo nurã.

Kûnduri numa lanu ! Anna dogudu lidu lanjuo.
Kûnduri ême nuã lanu ! Busau numaa ni lanu !

Bordo, Bordo, nudaaru.

Busau numa ha su tuduganĩ, tani budi lerdo.
Busau numa ha su ême durusa čerda čûo ;
Gûmodi su čî, Guruã su čî, Targubu su čî.
Kiši numa tedã gunna zîkinjunu,
Kôwuro tûnni numa bahoo, mbîde-ã dogu du lidi.

Bordo, Bordo, numo nurã.

Borru tohoo, ême nuã yê yida nuã yê arka wowa
yidao.

Bordo, Bordo, Bordo, nudaaru.

◀ 4 Immi ▶

Immi, immi, immi, nudaaru.

Nuro hi didi tihinedú.
Nuro ôbure yîsii kiši dudum.
Nuro dîne-ã ha tûgurtum.

Immi, immi, immi.

Nuro tidersuũ bui tudogus.

Immi, immi, nudaaru.

Ôrozi dînee-ã yê četu hurosnunurú.
Nuro wura teũ, tiri dûli-ĩ hi tunaam.

Immi, immi, immi, budi nudaaru.

Nuro mûsori, horkusno.

Kunu tîyĩ hutko yuduroo, mannu kôodi nuũ maša teĩ.

Immi, immi, Alla yunu zondudu njua.

Immi, nuro koo yugó.

◀ 5 Ada nurã ▶

*Ada nurã, ada nurã,
ada nurã.*

Tiri karaa-ã lau yûsurru !

Nura dubala Tûa, kara nduma didi sopûú !

Ada nurã, ada nurã, ada nurã,

Nura orraa Tûa, Tû nura muro, nura muro Tû.

Garsa nduã ha landu ! Mura kaa sogusudu.

Ada nurã, ada nurã, ada nurã.

Anna numi-ĩ turčundu yidadã ha landu !

Gunna tiri karaa-ã ha tigirtudo.

Kara-ã soũ nduũ, kara šĩĩ nduũ, kara-ã tiri nduũ,

Ada nurã, ada nurã, ada nurã.

Garsu nduma ha bûri yinaku.

Odo nduma ha oorzunsundu.

Tû nura ha lanjundu čĩ.

Tû nura ha bursayi čĩ.

Ada nurã, ada nurã, ada nurã.

Tû dubal hunã nura muro.

Yenduũ Tû yêski-ĩ du tedú.

◀ 6 Tudo domma ▶

Tudo domma, tudo domma.

Nuro kuga ômuree, ayî ômuree, dudoũ
ômuree,
Nuro kinnú yagabi-ĩ turtunú.

Tudo domma, tudo domma, tudo domma.

Nuro kinnú, ômuri-ĩ ndû mannu gunú,
Nuro ôlug yîsiĩ gunú, nuro horkusno,
Nuro horkusno ôzumuri koo,
Horkusdo kodemmi koo.

Tudo domma, tudo domma, tudo domma.

Kuzo yagabii-ĩ gunna to numa ha su čî, čîidi kinenuũ njî.
Yida baradia nded, yî weretia nded, bari ndoia nded.

Tudo domma, tudo domma, tudo domma.

Tûgi konuũ, ada tersum,
Arhu yibenuũ, ada tersum,
Barru yibenuũ, ada tersum,
Sûni gûrti hi dunuũ, werenum.
Horkusa nuã ada gunna, ômuri-ĩ lertua.

Tudo domma, nuro kineddo, nuro kineddo.

◀ 7 Ai-ĩ ▶

Ai-ĩ, ai-ĩ, ai-ĩ.

*Nuro kayi dizibaa, nuro kayi
awii-ĩ.*

Ŋgo dizibi na, nuro kinnú, kînjigi hundã tosú.
Husar numa ha anja taũ, awi a hi ôbure su ndugani,

Nuro kineddo, nuro kineddo,

Yî yammó di ôburi mozi, kinenuũ njî.

Amma lau amba bui tam.

Borru dûrku yuzo gûrbi-ĩ, dumosu hayali šêgi
gûrbi-ĩ, anja taũ, awi a hi su nduganî njî.

Awi-ĩ hi ndûrri, maar numa weru duyunoo, njîdu wuli
numa ča numo tigiri,

Nuro kayi awii-ĩ, nuro kayi awii-ĩ.

Diir numa čonĝu zia yugopi.

Ŋgo nuro kinnú, yôlubo yugó.

*Nuro sarduu ammaa-ã, sarduu ammaa-ã,
Nuro kayi awii-ĩ, kayi awii-ĩ.*

◀ 8 Dôun ▶

*Dôun, yî orogi-ĩ,
yî surugi-ĩ.*

Kôrunĝo numa čĩĩ gunna
wowu du čĩ.

Kôrunĝo numa didi borru yidanú.

Yî orogi-ĩ, yî surugi-ĩ.

Tiri numa yagabi ôzumuree koo,
Kizenna-ã dogu du lidu njendi.

Yî orogi-ĩ, yî surugi-ĩ.

Kišidi kada yidada-ã, yî numa čadã, kada hundã hido.

Kišidi kizenna-ã, yî numa čadã kayuo.

Dahu kizenna-ã čĩyidindã, dahu kizenu hundã kayi.

Yî orogi-ĩ, yî surugi-ĩ.

Hananjinĩ, hananjinnãá ha yuhadu če.

Bazĩ, bazunnãá ha yuhadu če.

Yî orogi-ĩ, yî surugi-ĩ.

◀ 9 Tûnni-ĩ ▶

Tûnni-ĩ, nuro yidi ambado.

Amma lau amba bui tam.

Mia nuã čubudi.

Dira nuã šešekundu yagaba daha
dadarčindi.

Ôguni numa harčundu, yagaba daha čûduti.

Mia nuã čalčundu, tûnni saa yibeyindi.

Čalčundu taha yohudu čubudi.

Mia nuã durčundu, kele-ã čoŋgu, hôli čûrčundi.

Su šahi yibeyindi.

Koba nuã yudopu ña-ã ha čendi.

Hor numa du ôze yigarki.

Tûnni-ĩ, tûnni-ĩ,

Nuro yida ambado.

◀ 10 Ômuri tudi-ĩ ▶

Nuro kundudo tam,
Saraã tam, nuñu tam.
Čumasa tamma yingaldu kundudo
hi njĩ.

Kišia nuã ôrdi numa hakunú.

Tûa yeruũ Zala yôluboo nded.

Ôbure čû awi a hi ndugan.

Nuro adaga tam.

Adaga ha njĩ,

Nîñi hi njĩ.

Nuro ômuri tudi-ĩ –

Ndû kohũwo mannu,

Yagabi numa hûi-ĩ du dîne lamaraa tam.

Kayi numa goni – asubu numa mûzuri.

Sa nûa giba-ã hûdũú.

Hûdũú – hûdũú.

Kundudo ho šîgi.

D a g a

◀ 1 ▶ Aũ mudi-ĩ

Numo turo di čêne guru tia čûduti čĩkiidi, numo gudi turo di, aũ mudo turo hayi čĩ bazo. Čêni turo-ã yuhadiadu : « Tigiri aũ a hi mède hunã korri » či.

Tolomiĩ hunu yĩ yudou čuruk. Tedĩ yagabi ammaa-ã tigrĩ, kullaha

činã, amma yugó. Odo hunã čĩ. Odi-ĩ yuhadiadu : « Čaŋu » či.

Čêni-ĩ yuhadiadu : « Tobuzú. Abba numa ndoo ? » či.

Odi-ĩ yuhadiadu : « Abba nurã dĩ eskenu-ã toburĩe, dubala čũunje ted » či.

« Ayĩ numa ndoo? » či.

« Ayĩ nurã, dĩ taa busamma harčuna yugobo yusĩie ted » či.

Čêni-ĩ yuhadiadu : « Dĩ numo turo wũni čubu čindĩ, ŋaa? » či.

Odi-ĩ yuhadiadu : « Ebera bapa lidu bũri tĩyĩ noo,
kõmma hananurú » ċi.

Odi-ĩ yĩ-ĩ hõngulċini ; ċẽni-ĩ hiyi : « Nũgoi yĩ-ĩ
hõngulniĩ ? »

Odi-ĩ yuha : « Yĩ ondugoi-ĩ yẽ nõu-ã yẽ ne
kohurĩe » ċi.

Taa ċẽni-ĩ ċuruu ted.

Numo hunã tigrĩ, anna-ã ha yuha : « Odo hunã ha
duruwã Ńidiyi » ċi.

◀ TUS ▶

◀ 2 ▶ Wura ôguzuu-ã

Enou du, numo turo du ômuri
turo, adibi hunu yida hayi čĩ.
Mura budi bizigida.

Yum turo, ômuri-ĩ adibi hunã ha
yuha :

— Lardu gudi tidedu horkusu
gali baraniri, čĩ. Horkusu

hanjuroo mannu kuyo di tirenú. Yunu kînniĩ
kubo nurã du zoodoo, nuro hi čûsugo di
nudaarĩe tohoo tiri. Yunu kor tobuzĩ
hananurú. Čĩidi nuro lau londo tar, čĩ. Tani
nuro lau zaga dûli-ĩ koodi, nuro mannu, to
koo di, šĩgi gartu, čĩ.

Ômuri-ĩ čuruu ted. Dugusa mundu tuganã, adibi
turo aũ horkusu yohĩe barayinĩ čĩde turo yê hoktuo.
Lahadundu su tigiuro. Adimmi kôĩ ômuri hunã čĩĩ
tũku, ômuri-ĩ yoyi. Muro yuhadiadu : « Četu nogoũ
nakiri » čĩ.

Ômuri-ĩ yoyi, êrbedige čonĝu nogomma yibeyuo.
Nogomma su yunu činakã :

— Yunu kor daarã, tusobuũ horkusu kohiri.

Tidedĩe baranuroo, tũni nurã teĩ. Nũ ôburi

teú. Ôburi nurã gunna duu-ã du naĩ.
Tidedĩ korã ôrozi nurã duu-ã du čĩ. Yum
tidedĩ tohoo, ôrozi nurã teĩ. Taa tiri yagabi
nuraã gunuri.

Ômuri horkusu môori-ĩ yoyi.

Ômuri-ĩ sagahuna dîgidem horkusu yogus.
Wobu ni čoŋudo yugó, hormoso ni čoŋudo yugó.

Odu tedĩe tohã, kôĩ ômuri horkusu môorii-ĩ čĩĩ tigiri :
« Odu kôĩ yala nurã čĩkã tidedi » čĩ.

Ômuri horkusu môorii-ĩ yuha : « Dgo nogoũ nakaar.
Tani nogomma ha su tĩyi. Čĩidi, yunu turo
nuhadiri » čĩ. Ômuri-ĩ yoyi.

« Ôrozi numa neru ndedi. Too wura ôguzuu neru
ndedi ; ôrozi-ĩ nuadiri » čĩ.

« Hôkurru, mura du daama gunu ! Dohu-ã wura
gala yida ! Dohu gunna šĩš hôkorru ! Yunu su
nuzuwã togo tuha ! » čĩ.

Ômuri-ĩ dohu nekunnó yugó. Gali-ĩ yê zondu-ã yê
gunna hôkorči.

Togi-ĩ tûgohu ômuri-ĩ hiyinã: « Wura-ã te ! » čĩ.

Ômuri-ĩ yuhadiadu : « Wura neri, čĩidi gũrso
baranũú ! » čĩ.

« Šĩĩ yinak ! » čĩ.

— Wur turo-ã : dĩne numa ha tiri to norki-ĩ maú !
Tiri to norko hananummãá, njigidesi.

— Njũnjuu-ĩ: yunu zonda gunna lau sũsi ndohú !
Lõka ha sũsi-ĩ njĩdi.

— Nõguzuu-ĩ : maĩnne du mẽdi hi su ndedú !
Tumĩĩe nani kanjunno tohi.

Ômuri-ĩ lõko wura õguzuu-ã čenã, « Kõbusa
õguzuu ada yida » čĩ.

— Čũ ada tiri-ĩ hi yubudu ! čĩ.

— Nõguzuu-ĩ a adibi numa četu yubu ! čĩ.

Amma ha yazayi keyi. Tiri-ĩ hi tugurũwo, aũ turo yẽ
hoktuo, lahayinã hiyi : « Dgadi ndedo » čĩ.

Ômuri-ĩ yuha : « Kõi dogu dugusa dĩgidem
nduganĩe kor » čĩ.

Amma yuha : « Tiri a ndedĩ njĩĩ dogu, tiri to norko
turo čĩ hananiri. To oskoba neri. Yusu ! » čĩ.

Ômuri-ĩ tiri to norko hakunã, konnodo. Tiri hunã
guyi. Tedĩ čĩidi, wur gubudi-ĩ yadunã, tiri to yusob.
Gudi hanayinĩ guyi. Hõkorčĩnã, tiri a to norki-ĩ, gibi
di tuyulobi čunu tunõs. Tiri hunu hanayinĩ su tedĩ,

lobči. Yagabi du anna tirigada čakindîfe čuduru.
Yagabi-ĩ du čaki yĩs. Hutko kor, korro bas.
Tudugulči yerči ko-ĩ lau barayi. Yunu yiga tohã
waha-yodurife. Ko-ĩ horiyinife su tigrĩ, wur sogodi-ĩ
yadu. Zabtunu yĩs.

Tûgohu tohã, aũ kôï môori-ĩ hi hiyi : « Dohu yunu
mazudo čîn ? » či.

Ômuri-ĩ yuha : « Ũ-ú. »

Ômuri-ĩ yuha : « Kôï a di aũ nûri čuruwã, nuro
borsu » či.

Odu čuruu ted. Dugusa mundu tugan. Yuzo čûluko
nerkayi. Yida-ã kôï di, yagabi hunã čuduru. Kuma
kuma yunu nerkayinã, adibi hunã ha čuduru. Kunu
yêski. Čĩidi budi yêski gunú. Kûdi yê turki yê du
kinesĩe koo. Adibi hunã turonnu gunnó kordu ŋĩsči.
Nerkayinã ômuri četudo kordu ŋĩsči. Yunu to
čuduruwã, oor hunã du maĩ zod.

« Yuso tigiri mura čûuna ha yidar » či tuŋos.
Kumayunu sa hunã guyinã, sũgoi wur nôguzuu-ĩ
yadu. Hôkorčinã tedu yĩš, « Togo yunu tohĩ lanar »
či.

Tûgohu tuŋosã, yuha :

— Adibi nurã ha ni yîdurú. Ômuri hunu čidauwã ha ni yîdurú, či. Kôï horkusu nurã čĩĩ tidedu, horkusu nurã du tûduusi, či. Tidedĩ gubudi adibi nurã ha mēdi turo hadiri, či.

Ko-ĩ tigrĩ, adibi hunã kalabči čoŋ. Ômuri-ĩ sômole hunã hirčuo. Yuha : « Tani nuro lau dûli di tĩyi, nuro tani hi aši tĩdum » či.

Adimmi mēdi a bazuwã lĩyi, taa yuha :

— Tani nuro hi sagahuna dĩgidem garnunar. Yunu aši nĩdurdo yugó. Ômuri ondugoi teituwã, to mi ndurã. Lôko ndedã, tani ôgunno kordu hananaar.

Taa ômuri-ĩ yagabi-ĩ du zod, mi hunã ha layinĩe, kalabtundu lahaduo.

Lôko mura ôguzuu na bosuwã, kôbus hunã yoduru yugobã ; kôbus-ã du ôguri hunu ŋila dĩgidem horkusu yohã du čĩ.

To koo di, ômuri to ôrozi haki burbayi.

*Kinenũwo bapa buĩ, gaŋanũwo zida buĩ.
Oor gubudi-ĩ wũni, sôgodi-ĩ wũnišĩĩ.*

◀ TUS ▶

◀ 3 ▶ Čaguna Čû-ã

Enou du numo turo du ômuri turo
ada hunã čû yida ; dobiĩ yê čênĩĩ
yê, ayĩ hundã nohudo. Abba-ã
adibi gudi čoŋ. Abba-ã ada hunã
ha čidaa, čĩidi adibi hunã ada-ã
ha čidaá.

Ada-ã ha ŋgo zaga ayĩ hundã yidĩ
koo gunú, budi bũri wučuo.

Bêde-ã horkusa tusa-ã gunna
mura ha su čûdudi : ña-ã ni mura hiliyindi, kori-ĩ ni
čûuŋgi. Ôwonni mura čuki, oŋgorčindi. Yĩ-ĩ ni mura
werečindi, yidaa ni tũrri. Ada môše-ã četu abi
yodurkĩe ni čidaá. Mura ha yihei.

Yum turo dohu bêde hundã nekinã čarku tũri. Suri-ĩ
du enou tigandã têhi turo ndabčundu nekuo.

Tũgohu abba-ã yerčĩnã ada-ã yugondú. Adimmi hi
hiyi. Adimmi maide du « Durrú » či. Taa ômuri-ĩ
dahu čubab. Muro ada-ã ha wudugo di yida, toi di
ada-ã čarku tũrrudo kordu hanayi. Adimmi hi ôzi če
boki. Adimmi tuguruwã, ada-ã yĩ a lidu čadĩe kordu
hanayi. Yĩ-ĩ kũzo yohu ted.

Ada-ã tûgohu yerčindu tigandî yuzi-ĩ čubu. Orko turo du kunu wobu čao. Taa yerčindu tigandî maarsu togus, kollo turo hakundu du zotu yîso. Tûgohu yerčindã gui yê êgi yê čida.

Dômuri-ĩ dudomma ha yuha : « Kôï yî hanğirîe čûwo lukuru yadar » či. Yî baradia tûri. Enou tugandã, êĩ turo hûi-ĩ, yî yîsi čĩ čuduro, čênimmi yî-ĩ lau čak.

Lôko ada-ã yî-ĩ nerkayindã dobimmi sodur bas : « Yî a yadũú, nura du čauwã wideniĩ tohi » čini.

Dobimmi sodur ayî hunã kordu hanayi. Dômuri hunã ha korro če. « Yî a yaũú, yaũwo wideniĩ ndohi. » Dômuri-ĩ šĩĩ lôlohi če, tigiri yî-ĩ ča. Čauwã wideniĩ togus. Dudomma ôi hi kôči, widenimmi mannu ôi hi kôči. Dudomma êre gûi hunã ha yidaã, yihidu gûi widenimmĩ hi tuyi.

Zabtundu kôï ondugoi yîsã tigirow, dudomma susa yugobu. Widenimmĩ hi horči če. Susa gudi lila yigiiidu čenu čubu. Dohu dudomma ayî hundã ha mišennu čuduru, yuhadi :

— Dômuri numa lau kînniĩ mannu hurosndunú, čini. Togo tûgohu tohoo, dî dogu du têhi bui čĩĩ šigiri ôhure lila, wô tenu-ã su číkã yoob kusar hunã ha bûnu ye ! Taa yunu togusĩ lanu, či.

Tûgohu hočinã, yuzi-ĩ yuguruunó di dobimmi têhi-ĩ lau ted. Yunu ayî hunã mišennu yuhadã gunna yogus. Ôhure lila-ã čoobu, yigiidu, widenimmĩ yîsi čĩidi kusar hunã su bûyi če. Taa dômuri hunã ŋgo koo togus. Čarkî yagabi hundã lau tûri.

Abba-ã čuruu ada hunã ha baradia ted. Ada-ã yagabi-ĩ nerkayindã, abba hundã mura ha barayinĩ čĩ hoktuo. Ada-ã abba hundã ha kalabčundu čoŋo, zabtundu yagabi hundã tûri.

Tigirtã bêde hundã yugó. Abba-ã ha hiyindã, abba-ã ôzi yeru ted či. Ada-ã konno borsu, to di bu môše hundã četu aba yihiti. Abba hundã yê čûsugo di bozo.

◀ TUS ▶

◀ 4 ▶ Aũ čunumma

Bûgudi turo dobu hunu tûri yê ña huna yê yida. Čêne-ã guna kûrikûri čendi. Bûgudi-ĩ ña-ã tedu tigi-roo, čêne-ã yagabi hunã čûku tigiri, tooni kôwuro tigi-ĩ hanayindi tûrri čûku tigiri.

Yum turo bûgudi-ĩ teddo tohu gabur zod. Lôko čêne-ã yagabi hunã tigi-rdã, tigi-ĩ čêne-ã ha yuha : « Nura du ña ada ônuri-ĩ čoobu tedu, yus-yohu yigi-idã dobu a hi yerdo » či.

Huria-ã ňôuyundu tomora hunda yidadu ña-ã ha čoopu ônuri-ĩ tûri. Dûnogi maarsu yagabi-ĩ tigi-ido. Ña-ã čuo čadu yerčindã, mbo muro koo. Aya kab. Taa kab čindi yunu čubudîe barayindi.

Togi-ĩ čêni gudi turo : « Tani kalli » čunu čoobu tedu, liĩ, mbo muro tûrtu. To koo, yohidî čêne ôguzuu kora yohudã aha čundu yûhudo. « Čêni turo, tani ña ada yoburu tidedu yus-kohuru kiidiri » či.

Tûgohu čoopu tedã bokini. Bizi a hi kôčindi, bizi tohi kôčindi. Bokinî maarsu tohã, yagabi-ĩ tigi-ĩ. Hûrtidik hidendã yerčundudo yugonnó di togo yuzogo togus. Bûgudi dobu môorii-ĩ yuhadiadu : « Ômuri-ĩ a muro » či. To koo di, dobu hunã če.

◀ 5 ▶ Dagi yire

Dobiĩ abba du čoguno. Ayĩ hunã četu čĩ. Ayĩ hunã budi migizi. Dila du gibi, aũ gudi yidanú. Ômuri turo barayi, ayĩ-ĩ če. Yũodi zod. Ômuri-ĩ yê anna hunã yê gunna dobimmi hi wudugodi yidao. Buro hundu koo, dũski yê dohu yê horkusa yohi. Kabula ndubi yê mède nduhadi yê borsu, guruo ndubabi mannu čubapi. Kõi gudi tedĩe yidanú. Čaa ayĩ hunã tigiri yuhadoo, ayĩ-ĩ mannu yunu arrakinĩe yugó ; četu čuti.

A koo di, ŋila murdom bos. Ayĩ hunã migizeyi, kũrmogo hunã nerkayi. Dobimmi čudi. « Immi tusobũú ndedú ; nuro ndeũwo, wuna ha ôe nurã hadiri » čini.

Ayĩ-ĩ yuha : « Tani tugonnoó, aya yagabi ayĩ numaa yĩri kôhur a horru, Alla dũuso yogus. »

Yum ayĩ hunã nohã, yagabi-ĩ tigiri, yunu ayĩ hunã yuhadã gunna yogus. Alla ŋguyo če. To koo, yohĩ ôburi bos. Yum nani tigiri Alla dũuso yohi ; oor hunã samnjini.

Ômuri hunã ba-ã ŋĩščuo : oor hundã du šidanu zod. Ômuri-ĩ hi yuhado : « Adibi numa yagabi ayĩ hunã

tedu enou bozu yuguruwã, yî-ĩ ni yidanú, muro ni konnodo. »

Ômuri-ĩ, dobimmi tigrĩ korã, tigiri yagabi-ĩ du gabur zod. Kôï muro čuduri ; muro hi čudurunnó. Ayî hunã nohã, ôburi togusudo. Loloyunu oor nuudu hunã gunna yuha. Ômuri hunã dûluyinie barayi Alla dûuso yogus. Ôi hi kôči, čudi, čudi. Ômuri-ĩ bazu četu čudo. Sôlli hunã tuzuwã ômuri-ĩ dobimmi hi kalabči čoŋu ču. Dobimmi lau samaha barayi. Dohu to yagabi hunã tedo yugó, yagabii ayî hunã yîs.

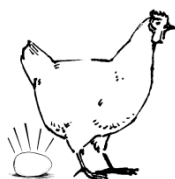
Mišennu aũ turo čuduru. Amma yuhadi :

- Sagahuna murdom, aũ nerkodo numa ha ôi numa yudumma yunu hurostunnó yugó.
Ôwuri turo borsudu, Alla dûuso kohumma
Alla dîne numa hurošči, čûsu yohu nje.

Tûgohu yagabi hunã tigrĩ, mura gunna muro hi čidakudo togus. To koo di, ômuri hunã yê ômuri hunã ba-ã yê četu čûsugo di bozo.

◀ TUS ▶

◀ 6 ▶ Kandama tama njoob

Aũ kôndogudi-ĩ guda « Kandamaniri »
činĩ, yidĩ morči.

Kôndogudo turo kogoya hunu yidawo
kogoya-ã tũgohu nani suli dahabuu čulobi.

Kôndogudi-ĩ yum turo yĩsu tunosã :

— Kogoya a kiši hunã du ôrozi yida, či. Yuso
yĩduru ; muro hi ni bur ; ôrozi-ĩ ni maaru
burbadiyi, či.

Doohu tohã yerčunu kogoya-ã ha su kôči, čĩd.
Kiši-ĩ harčunã du yunu čĩde yugó. Toburru wômnji.
Ču, dahu hunã busau duyí. Môši hunã bazu
tuguruk, hiyi : « Nũgoi yudĩĩ, či. Wuna nohu ? » či.

Kôndogudi-ĩ yunu tohã gunna yuhadu če. Môši
hunã zabčunu yuha : « Kôndoguda guda-ã wur
hakuo » či.

◀ TUS ▶

◀ 7 ▶ Kasuguda čû môše-ã

Kasuguda čû môše. Turo-ã korrodo ; tirmesu wudu êzimbi čebi.

Turo-ã alaã yê
tirmesu yê čûsu
abura čebi.

Anna-ã gunna aũ abura čebĩ lau tigirtu abura-ã čepi. Aũ êzimbi čebĩ lau aũ tigrĩe yugó. Muro tuņosã : « Êzimbi-ĩ ndosu hunã yĩngaldu anna-ã gunna čarku tũrru abura-ã čepi » či. Êzimbi-ĩ taman hunã wô činak ; abura-ã yê kal yogus. Ôwonni aũ tigrĩe yugó.

Zabtu aũ môši hunã tigiri hiyi :

— Nuro abur gabdo yebĩĩ, anna-ã nuro hi su čabtindi. Abur-ã čepi. Tani êzimbi čûsu yebirĩ, aũ li tiyenĩe yugó, či.

Môši hunã zabtu yuha :

— Tani abura-ã tirmesu êzimbii du yebirĩ tĩyi, či. Nuro ni êzimbi-ĩ tirmesu aburuu du yebĩĩ njĩ. Toi yĩngaldu aũ tigrĩe yugó, či.

*Kasugu taũwo, anna-ã lau alaã čûsu ndohi.
Tirmesu čûsudu kazuũ yobĩĩ.*

◀ TUS ▶

Alphabets

Tuduga	a	ã	b	č	d	e	ê
Français	<u>l</u> ac	sans <u>v</u> ent	b	<u>T</u> chad	d	fête <u>l</u> ait	école aimer
English	f <u>a</u> ther <u>h</u> ot	—	b	<u>C</u> had	d	f <u>e</u> d	<u>c</u> ake <u>b</u> ait
عربي	أ	—	ب	تش	د	—	—

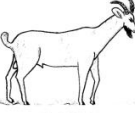
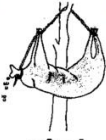

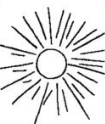

Tuduga	g	h	i	î	ĩ	k	l	m
Français	<u>g</u> are <u>g</u> uerre	—	—	<u>i</u> l <u>l</u> ycée	—	<u>k</u> ilo <u>q</u> uand <u>c</u> amp	l	m
English	<u>g</u> et <u>g</u> uide	<u>h</u> at	s <u>i</u> t	<u>s</u> eat <u>s</u> eed	—	<u>k</u> ing <u>q</u> ueen <u>c</u> ome	l	m
عربي	—	ح	—	إ	—	ك	ل	م

Tuduga	n	nj	ñ	ŋ	o
Français	n	<u>N</u> djaména	<u>a</u> gneau	park <u>i</u> ng	<u>f</u> ort
English	n	<u>i</u> njury <u>e</u> ngine	<u>c</u> anyon	park <u>i</u> ng	<u>b</u> ought <u>c</u> aught <u>l</u> aw
عربي	ن	نج	—	—	—

Tuduga	ô	p	r	s (<u>s</u> ama du)	s (<u>s</u> ima du)
Français	<u>d</u> os	p	~r	<u>s</u> ale tasse <u>c</u> elui leçon nation	<u>ch</u> at <u>sch</u> éma
English	<u>b</u> oat <u>f</u> oe	p	~r	mason lesson <u>r</u> ice	<u>sh</u> ip <u>s</u> ugar nation
عربي	أو	پ	ر	س	ش

Tuduga	t	u	û	ü	w	y	z
Français	t	—	<u>t</u> out	—	<u>o</u> ui	<u>y</u> eux	<u>z</u> éro ma <u>is</u> on
English	t	<u>pu</u> t	<u>du</u> e <u>d</u> ew <u>bo</u> ot	—	<u>w</u> ater	<u>y</u> ard	<u>z</u> ero <u>e</u> asy <u>bu</u> zzard
عربي	ت	—	و، أ	—	و	ي	ز

Tudaga

a aski	A ā kayuā	b barbi	č čôhuri	d direnu
e eberu	E ê êre	g gimiī	h hosu	i diri
î tibi	Ī ĩ êĩ	k karaha	l lôĩ	m mûzi
n no	N nj anja	ñ ñê	ŋ ŋam	o ormo
ô ôtu	Ô p popur	r arru	s sûni	š šĩĩ
t tûnni	T u yurusu	ú dûguli	Û ü yuũ	w wûni
y yuzo	Y z zĩŋi	Z	<p>Illustrations : Madjitelem Phanuel Mbanji Bawe Ernest Hassane Abakar Ôyi Mahûmut</p>	

500 Cfa